

AIDS NE POZNA MEJA

Razstava je nastala na Inštitutu za zgodovino medicine Medicinske fakultete pod vodstvom dr. Zvonke Zupanič Slavec. K delu so bili pritegnjeni študentje medicine in so v obliki seminarских nalog pripravljali posamezne teme. Strokovne napotke, nasvete in literaturo so dobili pri posameznih mentorjih, ki se vsi pri svojem delu srečujejo posredno ali neposredno z aidsom. Sodelovanje dr. Evite Leskovšek, nacionalne koordinatorke za vzgojo proti aidsu, zaposlene na Inštitutu za varovanje zdravja RS, je projekt dodatno usmerilo k vzgojnoizobraževalnim ciljem.

Razstava je bila prijavljena na Ministrstvu za zdravstvo v okviru javnega razpisa za vzgojnoizobraževalne akcije in gradiva, vsi sodelujoči pa so jo pripravljali ljubiteljsko.

Namenjena je obveščanju, osveščanju in preprečevanju okužbe z virusom HIV. Ker je nastala ob koncu pomladi, je bila namenjena tudi poletni akciji preventive: v tem času namreč ljudje pogosteje potujejo, sklepajo nova poznanstva, prihajajo v intimne stike in se izpostavljajo možnostim za okužbo. Vsebina razstave pa je aktualna tudi za kasnejši čas, zato verjamem, da se bo še dolgo pojavljala pred slovensko javnostjo.

Retrospektiva boja proti aidsu med Slovenci, ki je bila osnovno gonilo za opravljeno delo, je tako rodila pregledno in poljudno zasnovano razstavo, namenjeno vsej slovenski javnosti, predvsem pa mladim in sploh ljudem, ki so s svojim načinom življenja bolj ali manj izpostavljeni okužbi z virusom HIV, povzročiteljem aidsa.

Izšla bo tudi strokovna knjiga s pregledom, analizo, primerjavo in vrednotenjem opravljenega dela. Podobne raziskave so običajne tudi v svetu. Njihov namen je, da kritično ovrednotijo opravljeno delo in nakažejo smernice za nadaljnje osveščevalno in preventivno delo ter zdravljenje aidsa.

Ker so razstavo pripravljali študentje v obliki seminarjev in ker je hkrati namenjena predvsem mladini, ima svež in nekonvencionalen pristop, vsebina pa se drži klasičnih načel in logičnega zaporedja. Domiselno naslovljena področja si tematsko sledijo na 9 plakatih:

1. AIDS NE POZNA MEJA (uvodni plakat)

2. AIDS. VČERAJ. DANES! JUTRI? (zgodovina aidsa)

DRŽAVA PROTI AIDSU (nacionalni program v boju proti aidsu)

3. AIDS. KOLIKO ŽE IN KOLIKO ŠE? (razširjenost aidsa v Sloveniji in po svetu)

PRENOS VIRUSA HIV S TRANSFUZIJO

4. TRENUTEK RESNICE (testiranje okužbe s povzročiteljem aidsa)

ZBOLETI IN UMRETI ZA AIDSOM? (Klinika in zdravljenje aidsa)

5. AIDSU IZPOSTAVLJENI SKUPINI (injicirajoči uživalci drog in homoseksualci)

STIGMA - DROGE -(SAMO)POMOČ!

MAGNUS - HOMOSEKSUALCI

6., 7. KAKO PREPREČITI (delovanje vladnih in nevladnih ustanov proti aidsu) - 2 plakata

8., 9. ŽIVETI Z AIDSOM - MED ZASEBNIM IN JAVNIM (antropologija aidsa) - 2 plakata

Na devetih plakatih, velikosti 100x70 cm, se zvrsti smiselno urejena tvarina, ki predstavi aids ne le kot medicinski, ampak tudi kot družbeni problem. Da smo dosegli to širino pri razstavi, se moramo zahvaliti tudi Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete; tam so svoja sociološka, etnološka in antropološka vprašanja prav tako obdelali študentje v obliki seminarjev.

Vodilo pri pripravi razstave sta bili slikovitost in domiselnost. Izogibali smo se dolgim besedilom, kjerkoli se je to le dalo. Naše študente smo spodbudili, da so čimveč tem - še posebej vsebinsko občutljivejših, predstavili z izvirno risbo. To je torej njihovo. Ostalo slikovno gradivo, velikokrat sestavljeno v kolaže, dejansko ali simbolično ponazarja kratko spremno besedilo. Vzemimo za primer: pri zgodovini aidsa smo si zamislili pisani kolaž, sestavljen iz obrisov Afrike, opice zelena morska mačka, risbe promiskuitetnega vedenja Kolumbovih vojakov in roza trikotnika, mrtvaškega plesa iz Hrastovelj, mikroskopa, injekcijske igle, Munchove slike groze (Krik), virusa ter kondoma. Te slike predstavljajo domnevni izvor bolezni, označenost oseb s spolno drugačnim vedenjem, nevarnost za vsakega, da se okuži, saj predvidevamo, da se bo v prihodnje okužba z virusom HIV nadaljevala predvsem s heteroskualnim spolnim odnosom. Mikroskop in z njim odkritje povzročitelja aidsa ponazarjata upanje in optimizem, injekcijske igle in Munchova slika pa pričakovano katastrofo med injecirajočimi se uživalci drog in strah ljudi. Kondom okrog virusa, predstavlja eno izmed najpreprostejših in široko izvedljivih možnosti za zaščito. Na podoben način je predstavljena tudi druga vsebina.

Čeprav je bilo o aidsu že veliko zapisanega in so sporočila drugih sredstev javnega obveščanja prav tako pogosta, je težko priti do celovite in za povprečno javnost razumljive informacije. Tudi v tem pogledu bosta poskušala razstava in katalog zapolniti to vrzel.

Poletna postavitev razstave na najpogosteje obiskanih mestih, kot so letališče Brnik, železniška postaja v Ljubljani, avla Kliničnega centra v Ljubljani, vitrina Avtotehne-Elektronike na Bavarskem v Ljubljani, so njeno vsebino približali mimoidočim. Spričo imenovanih mest se zdi, kot da smo pozabili na kraje in ljudi izven Ljubljane. Pa ni tako! Gradivo za razstavo smo ob podpori Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije razmnožili in ga poslali v vse slovenske regije. Lokalni zavodi bodo sami poskrbeli za postavitev razstave na najpogosteje obiskanih mestih; v mislih imamo šole, dijaške in študentske domove, zdravstvene in kulturne domove, knjižnice, avle in večje prostore v bančnih, poštnih in drugih ustanovah.

Prostovoljno delo vseh sodelujočih je omogočilo, da smo razstavo izpeljali. Oblikovno je razstavo pripravil pogumen in računalništva več študent medicine Blaž Mrevlje. Tehnično delo so prav tako opravili študentje. Gmotno pa so nam priskočili na pomoč pokrovitelji razstave: Hoffmann-La Roche Ltd. Basel-podružnica Ljubljana, Medicinska fakulteta, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Unihem Ljubljana. Svoj prostor so za razstavo dali brezplačno Klinični center, Letališče Brnik, Slovenske železnice, Avtotehna-Elektronika, prav tako pa se je vabilu k postavitvi razstave odzvalo več fakultet obeh slovenskih univerz ter dijaški in študentski domovi.

Pripravljanje razstave je ponudilo priložnost, da sistematično pregledamo, kaj vse se je glede aidsa doslej dogajalo v Sloveniji. Na plakatu, ki obravnava nacionalni program in zgodovino, smo ugotovili, kako široko so bile zastavljene akcije in na kolikih različnih mestih moramo zbirati podatke, da dobimo celovit pregled nad delovanjem sprva jugoslovanskih zdravstvenih in državnih ustanov, ki so se srečevale z okuženimi ali z možnostjo okužbe, nato slovenskih. Tako so v pregledu dosedanjega delovanja na naši državni ravni vključeni Ministrstvo za zdravstvo, Inštitut za varovanje zdravja RS, Klinični center in slovenske bolnišnice, Medicinska fakulteta, Inštitut RS za transfuzijo krvi... Ob

uradnih zabeležkah in dokumentih so s podatki pomagali prof. Likar z Inštituta za mikrobiologijo in imunologijo Medicinske fakultete v Ljubljani, prof. Glonarjeva z Inštituta RS za transfuzijo krvi in prim. Piškur-Kosmačeva z Ministrstva za zdravstvo. Z novejšimi smernicami nacionalnega programa pa je sodelovala dr. Irena Klavs z Inštituta za varovanje zdravja RS.

S pregledovanjem delovanja proti aidsu smo dobili pregled tudi nad vsemi objavljenimi preventivnimi gradivi, ki so jih izdale vladne oz. nevladne organizacije. Dr. Eviti Leskovšek gre zahvala za opravljeno delo na tem področju. Tudi iz vsebine obeh preventivnih plakatov lahko razberemo, koliko ustanov se je trudilo z vzgojo, izobraževanjem in osveščanjem glede aidsa. Če naštejemo le nekatere: Ministrstvo za zdravstvo RS, Inštitut za varovanje zdravja RS, Rdeči križ Slovenije, ŠOU (Študentska organizacija Univerze v Ljubljani), Aids fundacija Robert, Zveza katoliških študentov, Stigma, ŠKUC-Magnus, ŠKUC-Roza klub, Mladi zeleni... Ob bogatem slikovnem gradivu na preventivnih posterjih so vsa najpomembnejša preventivna sporočila o aidsu. Taka prosvetljenost ljudi je povprečno še vedno skromna, zato bodo ta sporočila tudi našla hvaležne bralce; v jedrnatih in jasnih sporočilih bodo našli zase potrebna sporočila.

O številčnih gibanjih aidsa v Sloveniji in po svetu smo v javnosti lahko že veliko prebrali; marsikomu pa bodo nazorni prikazi na grafikonih in tabelah to znanje osvežili. Za skopo ilustracijo pripišem le, da je v svetu z virusom HIV okuženih okoli 30 milijonov ljudi, da jih je do 1996 umrlo že 8 milijonov, dnevno pa se po svetu okuži okoli 8500 ljudi. Med Slovenci je bilo med leti 1986 in 1996 prijavljenih 61 primerov obolelih za aidsom. Incidenčna stopnja obolenja za aidsom je v Sloveniji med najnižjimi v Evropi.

Iz vsebine razstave, ki obravnava transfuzijo krvi, zvedemo, da je Inštitut za transfuzijo krvi RS za transfuzijo krvi začel sistematično testirati na protitelesa proti HIV v januarju 1986 in da je bilo med prostovoljnimi krvodajalci doslej odkritih 10 okuženih. Zgovorna je risba, ki kaže o prenosu virusa HIV s krvjo in krvnimi derivati. Vsebinsko sta študente vodili prof. Glonarjeva in dr. Stezinar-Levičnikova, obe z imenovane ustanove.

Plakat o testiranju prav tako z domiselnimi risbami ilustrira, kako ugotavljamo okuženost. Pomemben korak pri tem je v prvem obdobju testiranja na HIV opravil Inštitut za mikrobiologijo in imunologijo Medicinske fakultete, ki se je pod vodstvom prof. dr. Likarja odločilo že leta 1987, da bo prostovoljno in anonimno testiral, vse ki si bodo to želeli. Imenovani inštitut je bil v takratni Jugoslaviji imenovan tudi za referenčno ustanovo za testiranje vzorcev krvi na protitelesa proti HIV. Na plakatu so zbrani podatki, kje se lahko brezplačno in anonimno testiramo danes. Mentorja imenovanega sklopa sta bila doc. Poljak z Inštituta za mikrobiologijo in imunologijo MF ter dr. Stezinar-Levičnikova z Inštituta za transfuzijo krvi RS.

Predstavitev samega obolenja za aidsom in njegovega zdravljenja je za bil težji zalogaj laično javnost. Strokovno znanje je pri tem tako zelo specifično - in podobno je tudi z zdravili - da smo se odločili ponovno z risbo prikazati, kako oboli imunski sistem, z nekaj fotografijami samega bolnika pa smo hoteli javnosti predočiti resnost te bolezni. Ta vsebinski sklop so študentje pripravljali na Kliniki za infektivne bolezni in vročinska stanja KC pod mentorstvom docentov Vidmarja in Tomažiča.

Plakat, ki govori o aidsu posebej izpostavljenih skupinah, pregledno predstavlja problematiko injicirajočih uživalcev nedovoljenih drog in organizacijo Stigma, v kateri so deležni pomoči in se naučijo samopomoči. Študentu - seminaristu je bil pomemben sogovornik predsednik Stigme Dare Kocmur. Prav tako je pregleden in uporaben zapis o organizaciji Magnus, združenju homoseksualcev; njihove podatke je posredoval njihov predsednik prof. Brane Mozetič. Pri obeh skupinah so zapisane tudi priročne informacije, naslovi in telefonske številke.

Oba antropološka plakata razstavo zaokrožita in ji ob zdravstvenih pogledih na ta

problem dodata družbene, tiste, s katerimi se vsaka družba sreča ob pojavu nove, neznane kužne bolezni. Sociološka spoznanja govorijo o družbi, ki ji manjka strpnosti, ki je hitro pripravljena s prstom pokazati na posameznika in ga ožigosati. Družbo in posameznike bi morali vzgajati v tolerantno in razumevajočo, takšno, ki je pripravljena pomagati in ki se hkrati zaveda, da se vsak od nas lahko znajde v vlogi okuženega. Človekov nagon po samoohranitvi si je v primeru okužbe na pomoč poklical – zaradi trenutno relativno neuspešne šolske medicine - alternativno varianta in humor. Del tega, risani humor, pa tudi "vici", ki so jih študentje Filozofske fakultete z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo zbrali s terensko anketo, je prikazanih tudi na posterjih. Dragoceno je še pričevanje okuženega človeka z aidsom, citirano in zapisano v žargonu. S pregledom časopisnih člankov o aidsu v slovenskem časopisju je mentor mag. Rajko Muršič, dipl. etnolog analiziral razvoj razmišljanja o aidsu pri ljudeh od "tistih zamorcev in ameriških homoseksualcev" do nas, Evropejcev, Slovencev, skratka - z aidsom se lahko okužimo vsi. In s to mislijo se razstava in katalog tudi zaključujeta.

Aids je aktualna bolezen. Je tukaj in zdaj in če se hočemo proti njej uspešno boriti, moramo biti o njej seznanjeni in osveščeni ter se naučiti, kako z njo živeti. Poseben trud pa moramo posvetiti vsem tistim, ki živijo na način, ki nosi s seboj večje tveganje.

Razstava je bila prvič predstavljena javnosti 6. junija 1997 v avli Kliničnega centra v Ljubljani.

Recenziral jo je prof. dr. Miha Likar, strokovnjak, mikrobiolog in virolog, ki se je v Sloveniji med prvimi ukvarjal z aidsom.